

MONUMENTENZORG IN DE VORIGE EEUW.

door C.J.W. Gravendaal

Hoe het een eeuw geleden met de waardering voor de monumenten gesteld was moge blijken uit een brief van Victor de Stuers van 10 augustus 1873 ¹⁾, waarin hij zich naar aanleiding van de sloop van de stadspoorten te Woerden tot de toenmalige minister van Binnenlandse Zaken Geertsema richt.

Jhr. Mr. Victor de Stuers (1843-1916) heeft zonder ophouden gestreden voor de organisatie der archieven, voor een deskundig beheer van musea en vooral voor het behoud van de Nederlandse monumenten.²⁾

In 1887 was hij actief betrokken bij de verkoop van het oude raadhuis van Woerden aan het Rijk waarna dit pand kon worden gerestaureerd.³⁾

Zijn eerste brief aan de minister luidde:

's Gravenhage 10 Augustus 1873

Hoog Edel Gestrenge Heer

Ik lees in het Dagblad van gisteren dat te **Woerden** de Leidsche en de Utrechtsche poorten den 7en dezer ter slooping verkocht zijn voor de som van 650 en 752 gl. zijnde zamen 1402 gl. en dat omstreeks half October alles moet weggeruimd zijn. Bij een vroegere poging tot verkoop had den zij slechts 435 gl. opgebracht.

Deze twee poorten hebben indertijd de aandacht getrokken van de Academische Commissie belast met de zorg voor onze Nederlandsche oudheden: ik vind op bl. 15 van het verslag dier Commissie over 1863- 64 het volgende:

„Ook nog in andere zaak mogt de Commissie op verlangen van de Regeering werkzaam zijn. Het gemeentebestuur van Woerden had zich tot Z.M. de Koning gerigt, om toestemming te erlangen tot het afbreken der twee eenige nog overgebleven (de Utrechtsche en Leidsche) poorten der vesting. Z.E. Minister van Binnenl. Zaken wenschte voor de behandeling van dit onderwerp, bij brief van 6 April 1864 No 207,5e afd. het oordeel der Commissie te vernemen omtrent het belang der 'oudheden, waarmede die poorten gezegd werden, vercierd te zijn'. Het opzettelijk daartoe ondernomen onderzoek stelde in het licht, dat die voorwerpen slechts van zeer ondersgeschikte, zoo al van eenige waarde konden geacht worden, en dat de poorten zelve voor de geschiedenis der vaderlandsche bouwkunst evenmin eenig bijzonder belang hadden; weshalve de Commissie zich bepaalde tot den raad, om de in steen uitgehouwen wapenschilden aan den binnen- en buitengevel van de naar Leiden voerende poort, op het Raadhuis te bewaren, of in een der muren van dat gebouw in te metselen.”

Zou het niet nuttig zijn, zich thans nog die raadgeving te herinneren?

Met dit schrijven heb ik geen ander doel dan op het oude aanbeeld — de instelling eener Commissie te hameren.

Het is een toeval dat de slooping der poorten in het Dagblad vermeld werd: het is een tweede toeval dat mijn oog dit bericht ontdekte tusschen een belangrijk bericht aangaande het inslaan van het onweder in een boerenwoning en een ander over de gemeenteraadsverkiezingen te Charlois: een derde toeval dat ik wist hoe de zaak vroeger door de Commissie besproken was: een vierde, dat ik in zulke zaken belang stel: een vijfde dat ik het voorrecht heb bij den Secretaris-Generaal een open oor te vinden, en een zesde dat in casu de zaak van gering gewicht is, zoodat er weinig verloren zou zijn, ook indien al het vorige niet zamentrof.

Foto: Rijksdienst voor de Monumentenzorg. Jhr. Mr. Victor de Stuers (1843 - 1916)

De moraal intusschen blijft dezelfde: dat nl. het behoud van onze historische monumenten en kunstproducten niet aan een gelukkige zamenloop van zes toevallen behoorde overgelaten te worden.

Tot zover de brief van de Stuers.

Ook nu – in het monumentenjaar 1975 – geldt de moraal nog.

1) ARA, archief min. van binnenl. zaken.

2) Litt.: Het Levenswerk van Jhr. Mr. Victor de Stuers, herdacht door zijn vrienden, uitg. Oosthoek, 1913.

3) Joh. Jansen, Van achter de oude schandpaal, blz. 60.

DE HERBOUW VAN DE PETRUSKERK EN DE WEDER INGEBRUIKNEMING ERVAN OP DONDERDAG 7 NOVEMBER 1675.

door Dr. J. Haitsma.

Daar het 7 november a.s. precies drie eeuwen geleden is dat onze herbouwde Petruskerk weer in gebruik genomen is, wijden we graag een artikel aan de voorgeschiedenis daarvan en aan het genoemde feit zelf.

Het is de lezers van Heemtijdinghen zeker bekend, dat de Petruskerk er vroeger anders uitzag dan nu. U weet, dat de oorzaak daarvan ligt in het feit dat ze in de oorlog, die ons volk in 1672 met Frankrijk voeren moest, door een zware brand geteisterd is. Laat ik de gang van zaken heel in 't kort nog even mogen memoreren, grotendeels met behulp van het prachtige en gedegen boek van Nico Plomp, Woerden 600 jaar stad, 1972. Op zondag 18 september 1672 bezetten de franse troepen, die uit Utrecht gekomen waren, onze stad. De hollandse troepen onder leiding van de prins van Oranje hadden zich in westelijke richting teruggetrokken. Ondertussen stelde de prins in het hollandse leger orde op zaken en ging men zelfs aan een tegenaanval denken. Men ging daartoe over in de nacht van 10 op 11 oktober 1672. Een aantal soldaten onder leiding van de prins van Oranje naderde vanuit Nieuwerbrug de stad aan de zijde van de Leidse poort en bezette de pannebakkerijen. Toen de franse bezetting in de vroege morgen van 11 oktober de oprukkende en omringelende beweging van het leger van de prins bemerkten, wilden ze de hulp inroepen van de franse troepen in de stad Utrecht. Ze legden toen op de trans van de toren een vuur van takkebossen aan. Wat er toen verder gebeurde, geef ik nu weer met de woorden van een ooggetuige, de heer Mr. Bernard Costerus, toen ter tijd secretaris van onze stad. U weet, dat hij alles nauwkeurig beschreven heeft in zijn boek: „Historisch Verhaal ofte Eene deductie van zaaken. raakende het formeren van de Republique van Holland ende West-Vriesland . . . . ende het geene dezelve Republique naar het verlopen van een eeuw in den jaare 1672 is overkomen, bijzonder van het voorgevallene in de jaaren 1672 en 1673, in ende omtrent de Steden Wourden en Oudewater . . .”. De heer Costerus beschrijft dan de brand als volgt: „Het vuur dus op den ommeloop van den toorn aangestooken, of door den windt aangewakkert, of dat zelfs de ordre ende het desseyne (= het bevel of plan) is geweest omme het spitze van den toorn te doen verbranden, heeft zoo sterk toegenomen, dat de voorsz. spitze – welke zeer hoog was – gelijk wij het hebben aanschout gehad, in korten tijdt is verbrandt, waar van eenige brandende balcken, op het dack van de Kerke nedergestort, dezelve Kercke mede door de vlam hebben doen verteren; dese brandt zeer vehement wezende, ende door eene stercke wint, de voncken naar de Noort-zijde van de Stadt gedreven werdende, zijn verscheydene huizen op het Kerkhof, ende daar onder het woonhuys van den Rector, mitsgaders de Latijnsche schoole aangestooken ende verbrandt; vandaar is den brandt overgeslagen aan den Rhijn tot dicht bij de Rietvelder ofte Leytsche poort, heeft aldaar eenige huizen aangegrepen, ende binnen korten dezelve mede in koolen gelecht, desen verschricke-